

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою
університету
від 26.02.2020
(протокол №5)

Силабус
навчальної дисципліни
«Психологія надзвичайних ситуацій»
2023-2024 навчальний рік

Освітньо-професійна програма: Дошкільна освіта
Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка
Рівень вищої освіти: I (бакалаврський) рівень

Викладач (і)	СИЗКО Ганна
Посилання на сайт	https://edu.bdpu.org/course/view.php?id=3679
Контактний тел.	+38 (096) 6276600
Е-mail викладача:	sizko71108@gmail.com
Графік консультацій	середа: 16.00 п'ятниця: 13.00

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
6/180	10	10	70	залік

Семестр: 5, 8(денна).

Мова навчання: українська, англійська

Ключові слова: психологія, надзвичайні ситуації, психологічна допомога.

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія надзвичайних ситуацій» є навчити студентів застосовувати набуті теоретичні знання з психології надзвичайних ситуацій, консультувати і надавати психологічну допомогу потерпілим в надзвичайних ситуаціях.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія надзвичайних ситуацій» є:

- поглиблення знань, умінь і навичок студентів у сфері психологічних аспектів надзвичайних ситуацій відповідно до сучасних наукових уявлень;
- формування в студентів уявлень про основні психічні реакції людини на травматичні події;
- вироблення базових практичних умінь і навичок екстреної психологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях;
- ознайомлення студентів із сучасними підходами до практики психологічної діагностики, корекції гострих та посттравматичних стресових розладів.

Прогнозовані результати:

Здобувачі I (бакалаврського) рівня вищої освіти повинні **знати**: основні поняття психології надзвичайних ситуацій; типологію надзвичайних ситуацій, теоретичні моделі гострих та відтвермінованих стресових розладів, види, рівні реакцій на надзвичайну ситуацію, значення сімейного та інтерперсонального контексту при психологічних травмах, особливості переживання надзвичайних ситуацій в різних вікових періодах, а також залежно від особистості постраждалого, культурного та соціального контексту; принципи та підходи, на яких мають ґрунтуватись психологічна діагностика, консультування, психологічна допомога і корекція потерпілих у надзвичайних ситуаціях, конкретні методи надання першої та віддаленої допомоги потерпілим в надзвичайних ситуаціях залежно від особливостей травматичних реакцій; особливості контрпереносу психотерапевта в роботі з постраждалими від надзвичайних ситуацій та шляхи розв'язання проблем, які виникають в процесі психотерапевтичного втручання.

Здобувачі I (бакалаврського) рівня вищої освіти повинні: **вміти**: орієнтуватись в рівнях та спектрі проблем, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій; обстежувати та надавати психологічні консультації особам, що пережили надзвичайні ситуації; проводити групові психокорекційні заняття з потерпілими від надзвичайних ситуацій різноманітної етіології, різного ступеню важкості, на різних етапах переживання цієї ситуації потерпілими.

Після вивчення курсу студенти повинні володіти такими **компетентностями**:

- здатністю до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатністю застосовувати знання в практичних ситуаціях;
- здатністю вчитися та опановувати сучасні знання;
- здатністю до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатністю мотивувати людей рухатися до мети;
- здатністю діяти соціально відповідально та свідомо;

- здатністю до розуміння системи надання психосоціальної допомоги постраждалим у надзвичайних ситуаціях;
- здатністю розробляти методи подолання проблеми та знаходити ефективні методи їх вирішення;
- здатністю до розроблення та реалізації програм психосоціальної допомоги постраждалим у надзвичайних ситуаціях;
- здатністю додержуватися етичних принципів та стандартів психосоціальної допомоги постраждалим у надзвичайних ситуаціях.

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. Психологічні чинники та наслідки надзвичайних ситуацій різних видів.

Тема 1. Психологія надзвичайних ситуацій як навчальна дисципліна та галузь практичної психології.

Предмет, завдання та сфера застосування навчальної дисципліни «Психологія надзвичайних ситуацій». Поняття надзвичайної ситуації. Класифікація надзвичайних ситуацій. Психологічні аспекти надзвичайних ситуацій.

Тема 2. Психологія надзвичайних ситуацій соціально-політичного характеру.

Особливості надзвичайних ситуацій соціально-політичного характеру. Причини соціально-політичних надзвичайних ситуацій. Загальна характеристика основних психотравмувальних чинників. Психологія масових протестів. Психологія тероризму.

Змістовий модуль 2. Психологія надзвичайних ситуацій воєнного техногенного та природного характеру .

Тема 3. Психологія надзвичайних ситуацій воєнного характеру.

Особливості надзвичайних ситуацій воєнного характеру. Психологічні особливості учасників бойових дій. Психологічні особливості цивільних, постраждалих від бойових дій. Психологія втрати. Інформаційний вплив як складова військової компанії.

Тема 4. Психологія надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Особливості надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Людський фактор як чинник виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Психологічні особливості осіб, постраждалих від надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Психологічні особливості осіб, постраждалих від надзвичайних ситуацій природного характеру. Паніка та чутки.

Змістовий модуль 3. Психологічна допомога постраждалим від надзвичайних ситуацій .

Тема 5. Керівництво МПК із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації.

Мета та основні принципи керівництва МПК. Матриця мінімального реагування в розпалі надзвичайних ситуацій. План дій: контрольні показники мінімального реагування. Роль психолога в командній роботі МПК із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації.

Тема 6. Екстрена психологічна допомога та кризова інтервенція в епіцентрі надзвичайної ситуації.

Особливості, правила та принципи діяльності психолога в епіцентрі надзвичайної ситуації. Індивідуальна психологічна допомога у випадку гострих стресових реакцій. Дебрифінг як метод роботи з потерпілими від надзвичайних ситуацій. Особливості психологічної допомоги дітям, постраждалим від надзвичайної ситуації.

Змістовий модуль 4. Посттравматичний стрес та суїцидальна поведінка.

Тема 7. Посттравматичний стресовий розлад: моделі, діагностика, терапія.

Стрес, травматичний стрес та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Теоретичні моделі ПТСР. Діагностичні критерії ПТСР. Методи діагностики ПТСР. Індивідуальна вразливість і психологічні наслідки травми. Дисоціація та ПТСР.

Тема 8. Суїцидальна поведінка постраждалих від надзвичайних ситуацій.

Фактори суїцидального ризику. Поведінкові індикатори суїцидального ризику. Консультування суїцидальних клієнтів. Консультування вцілілих після самогубства. Підтримка для консультанта.

Змістовий модуль 5. Напрямки психологічної допомоги потерпілим в надзвичайних ситуаціях.

Тема 9. Когнітивно-біхевіоральний та психодинамічний підходи в роботі із стресовими реакціями.

Когнітивно-біхевіоральний підхід в роботі із стресовими реакціями. Психодинамічний підхід в роботі із стресовими реакціями. Особливості групової терапії в межах когнітивно-біхевіорального та психодинамічного підходів.

Тема 10. Гештальт-терапія, тілесно-орієнтована терапія, нейролінгвістичне програмування в роботі із стресовими реакціями.

Гештальт-психотерапія в роботі із стресовими реакціями. Тілесно-орієнтовані вправи в роботі із стресовими реакціями. Нейролінгвістичне програмування в роботі із стресовими реакціями.

Змістовий модуль 6. Сімейна терапія в роботі із стресовими реакціями.

Тема 11, 12. Сімейна терапія, арт-техніки та екзистенційний підхід в роботі із стресовими реакціями.

Сімейна терапія в роботі з потерпілими від надзвичайних ситуацій. Арт-техніки в роботі із стресовими реакціями. Екзистенційний підхід в роботі з потерпілими від надзвичайних ситуацій.

Методи навчання:

Освітній процес відбувається за змішаним навчанням та (або) з використанням технологій дистанційного навчання на базі освітніх дистанційних платформ та сервісів, для яких можна використовувати Moodle, Zoom, програму для віддаленого управління комп'ютером Team Viewer або будь-які додатки від Google.

Методи навчання:

словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда, навчальна конференція, дискусія;

наочні: ілюстрування, демонстрування, відеометод;

практичні: вправи, практичні роботи, дослідні роботи;

Методи стимулювання навчальної діяльності:

метод пізнавальних ігор – моделювання життєвих ситуацій, що викликають інтерес до навчальних предметів, метод створення ситуації інтересу в процесі викладання навчального матеріалу – використання притч, метод створення ситуації новизни навчального матеріалу, метод опори на життєвий досвід здобувачів, створення ситуації успіху в навчанні, стимулювання відповідальності й обов'язку, заохочення й осудження в навчанні;

Активні й інтерактивні методи:

Скрайбінг-презентації, «Plus-minus-interesting» («Плюс-мінус-цікаво») – проведення аналізу певної проблемної ситуації за допомогою таблиці, сторітелінг, рольові ігри, ділові ігри («Компетентність», «НІЛ», «Тендер»), робота в малих групах, круглий стіл, тренінги;

Методи контролю і самоконтролю у навчанні:

метод усного контролю: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване; метод письмового контролю; метод тестового контролю; самооцінювання.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Основними видами навчальних аудиторних занять, під час яких здобувачі вищої освіти отримують необхідні знання, є лекції, семінарські та практичні заняття, консультації.

Упродовж викладання лекційного матеріалу передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як лекції – бесіди і лекції-візуалізації. Лекція – бесіда забезпечує безпосередній контакт викладача з аудиторією і дозволяє привернути увагу здобувачів вищої освіти до найбільш важливих питань теми лекції, визначити у процесі полілогу особливості сприйняття навчального матеріалу здобувачами вищої освіти, завдяки чому лектор може оперативнo вносити корективи у викладання лекції. У свою чергу, здобувачі вищої освіти мають можливість обмірковувати поставлені запитання, робити самооцінку рівня своєї підготовки, дійти самостійно до певних висновків і узагальнень. Лекція-візуалізація являє собою візуальну форму подачі лекційного матеріалу технічними засобами навчання або аудіо-відеотехніки (відео-лекція). Читання такої лекції зводиться до розгорнутого або короткого коментування візуальних матеріалів, що переглядають студенти.

Протягом проведення семінарських занять передбачено поєднання таких методів навчання, як проведення аналізу певної проблемної ситуації за допомогою таблиці, сторітелінг, рольові ігри, ділові ігри («Компетентність», «НІЛ», «Тендер»), робота в малих групах, круглий стіл, тренінги, дискусійні форми розгляду ситуацій, наукові семінари, реферативні читання, тестування.

В умовах воєнного стану передбачено проведення занять зі здобувачами І (бакалаврського) рівня вищої освіти на платформах ZOOM, MOODLE дистанційно.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність:

1. Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Психологія надзвичайних ситуацій» розміщені на сайті університету, на сторінці кафедри, в Moodle.
2. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Психологія надзвичайних ситуацій», розробник Сизко Г.І.
3. Презентації до навчальної дисципліни «Психологія надзвичайних ситуацій», розробник Сизко Г.І.

Система оцінювання та вимоги:

Поточний контроль є обов'язковим заходом контролю здобувачів вищої освіти. Основним його завданням є оцінка рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи, повноти та якості засвоєння здобувачами навчального матеріалу за темами, змістовими модулями навчальної дисципліни та виконання індивідуальних завдань відповідно до робочої програми навчальної дисципліни. Поточний контроль здійснюється викладачами впродовж семестру. Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється здобувачам вищої освіти у журнал академічної групи після кожного контрольного заходу.

Поточний контроль може проводитися у формі фіксованих виступів здобувачів при обговоренні теоретичних питань (з науковими повідомленнями, рефератами), письмового експрес-контролю, перевірки конспектів занять, розв'язання та моделювання професійно зорієнтованих ситуацій, підготовки творчих проєктів, а також у формі тестування. Нарахування рейтингових балів за формами поточного контролю здійснюється за такими *критеріями оцінювання* як: повнота та логічність знань, володіння понятійним апаратом, вміння аргументувати та робити власні висновки; враховується характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо); глибина знань, їх зв'язок з практикою, інтегрування з суміжними дисциплінами; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач, вміння планувати діяльність відповідно до програмових вимог, добирати ефективні методи та прийоми відповідно до поставлених завдань, творчо підходити до розв'язання професійно зорієнтованих ситуацій.

Формою **підсумкового семестрового контролю** є залік у обсязі навчального матеріалу, передбаченого робочою програмою навчальної дисципліни.

Мінімальний прохідний бал допущення до заліку – 25.

Максимальна кількість балів, що нараховується за залік – 50 балів.

Залік проводиться у письмовій формі: передбачено 25 тестових завдань закритого та відкритого типу різного ступеня складності, кожне з яких оцінюється 1 балом (макс 25 балів), а також індивідуальне завдання, що має практичну спрямованість й оцінюється максимально 25 балами.

Загальна кількість балів за вивчений курс *для здобувачів освіти денної форми навчання* обчислюється таким чином: підраховується кількість балів, набраних під час поточного контролю ($10 \cdot 5 = 50$), потім до отриманого показника додаються бали, набрані за теоретичну частину екзамену (усну або письмову) і виконане індивідуальне завдання (макс. 50 балів).

Загальна кількість балів за вивчений курс *для здобувачів освіти на індивідуальному графіку* обчислюється таким чином: підраховується кількість балів, набраних під час поточного контролю ($2 \cdot 5 = 10$), потім до отриманого показника додаються бали за виконані самостійні роботи (макс. 40 балів) та бали, набрані за залік (макс. 50 балів).

За підсумками навчання здобувач вищої освіти може отримати 100 балів.

Відповідність підсумкових рейтингових оцінок у балах оцінкам за шкалою ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка шкалою ЄКТС для всіх видів підсумкового контролю
90-100	А

78-89	В
65-77	С
58-64	Д
50-57	Е
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Поточний та семестровий контроль за умов змішаного навчання та (або) з використанням технологій дистанційного навчання може проводитися на базі освітніх дистанційних платформ та сервісів, для яких можна використовувати Moodle, Zoom, програму для віддаленого управління комп'ютером Team Viewer або будь-які додатки від Google.

Список рекомендованих джерел

1. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF/print>
3. Боснюк В. Ф. Психологічний спецпрактикум із роботи з персоналом : курс лекцій. Харків, 2016. 72 с.
9. Екстремальна психологія : підручник / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Київ : ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с.
10. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
13. Католик Г., Корнієнко І. Техногенні катастрофи: психологічна допомога очевидцям та постраждалим. Львів : Червона Калина, 2003. 124 с.
14. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації : перелік контрольних показників для використання на місцях. Київ : Пульсари, 2017. 36 с.
18. Кризова психологія : навчальний посібник / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків : НУЦЗУ, 2010. 401 с.
21. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства : навчально-методичний посібник. Київ, 2003. 343 с.
26. Панок В. Г. Методичні підходи до надання психологічної допомоги потерпілим від техногенної катастрофи : монографія. Київ : Центр соціальних експертиз і прогнозів, 1999. 106 с.
27. Потапчук Н. Д. Особливості поведінки населення в умовах надзвичайної ситуації як чинник виникнення та поширення думок. *Теорія і практика сучасної психології*. 2016. № 2. С. 16–20.

30. Психологія суїциду : посібник / за ред. В. П. Москальця. Київ : Академвидав, 2004. 288 с.

34. Скривджена дитина. Теоретичні і практичні аспекти проблеми дитячого кривдження та методи психокорекційної допомоги дітям, які зазнали насильства : науково-методичний збірник / І. Корнієнко, Г. Католик, Т. Бабяк, О. Тарасевич, Ю. Пачковський, О. Католик. Львів : Ромус-Поліграф, 2005. 303 с.

36. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги (УКПМД) «Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад». Київ, 2016.

37. Юрьева Л. Н. Особенности ведения пациентов с посттравматическим стрессовым расстройством в практике семейного врача. *Сімейна медицина*. 2015. № 5. С. 69–72.

Інформаційні ресурси

1. Електронний курс «Психологія надзвичайних ситуацій» в Moodle за посиланням: <https://edu.bdpu.org/course/view.php?id>
2. <http://www.ikpp.npu.edu.ua/>
3. <http://www.mon.gov.ua>
4. http://naps.gov.ua/ua/structure/institutions/social_work/
5. <https://imzo.gov.ua>
6. <http://bdpu.org>
7. <http://npu.edu.ua/ua/>
8. <https://drive.google.com/drive/folders/12ouTg2rL1RW9xl9QvyuGcWAnZ5mQch>
v